รูปแบบพื้นที่สาธารณะเมืองเพื่อรองรับสังคมสูงวัยพฤฒพลัง กรณีศึกษาเมืองร้อยเอ็ด

Patterns of Urban Public Space for an Active Aging Society: A Case Study of Roi Et City

รับบทความ	30/12/2568
แก้ไขบทความ	01/07/2569
ยอมรับบทความ	13/07/2569

รชยา พรมวงศ์ ปัทมพร วงศ์วิริยะ*
ภาควิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
สาขาวิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
Rachaya Promwong, Pattamaporn Wongwiriya
Department of Science and Technology, Faculty of Liberal Arts and Sciences, Roi Et Rajabhat University
Urban and Regional Planning Program, Faculty of Architecture, Khon Kaen University
rachaya.pw@gmail.com, pattamawong@kku.ac.th
*ผู้ประพันธ์บรรณกิจ

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบพื้นที่สาธารณะเมืองเพื่อรองรับสังคมสูงวัยพฤฒพลัง กรณีศึกษาเมืองร้อยเอ็ด โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มผู้สูงอายุพฤฒพลังอายุ 60-79 ปี จำนวน 400 คน ด้วยวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้แบบสอบถามเชิงโครงสร้างเป็นเครื่องมือ ดำเนินการสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) ในการเก็บข้อมูลบริเวณพื้นที่สวนสาธารณะบึงพลาญชัย การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) และการใช้สถิติเชิงวิเคราะห์ (Analytical Statistics) เช่น การวิเคราะห์ t-test และการวิเคราะห์ความถดถอยพหุคุณ (Multiple Regression Analysis) ผลการศึกษาพบว่าผู้สูงอายุพฤฒพลังส่วนใหญ่นิยมใช้พื้นที่สาธารณะบึงพลาญชัยเพื่อออกกำลังกาย คิดเป็นร้อยละ 49.10 และพักผ่อนหย่อนใจ คิดเป็นร้อยละ 37.70 ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการเป็นผู้สูงอายุพฤฒพลัง รูปแบบพื้นที่สาธารณะที่สอดคล้องกับพฤติกรรมการใช้งานของกลุ่มสังคมสูงวัยพฤฒพลังเมืองร้อยเอ็ดเน้นกิจกรรมเชิงรุก (Active Activities) ที่ต้องใช้พลังทางกายเป็นหลัก โดยเฉพาะการวิ่งและเดินออกกำลังกายในพื้นที่เกาะและรอบเกาะของบึงพลาญชัย โดยกิจกรรมเชิงรับ (Passive Activities) มีบทบาทสนับสนุนการใช้พื้นที่สาธารณะบึงพลาญชัย โดยเฉพาะในบริเวณลานกลางแจ้งและพื้นที่นั่งพักโดยรอบพื้นที่หอโหวด 101 สำหรับนั่งพักผ่อนหย่อนใจและพบปะสังสรรค์ของกลุ่มสังคมสูงวัยพฤฒพลัง ทั้งนี้ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการใช้พื้นที่สาธารณะบึงพลาญชัยสูงที่สุด ได้แก่ ปัจจัยด้านกิจกรรมและสิ่งอำนวยความสะดวก (B=0.86, t=14.834) การเดินทางและการเข้าถึง (B=0.72, t=14.575) และสภาพแวดล้อมและความสวยงาม (B=0.40, t=8.592) ทั้งหมดมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.000 ผลการศึกษานี้ถือเป็นข้อมูลสำคัญสำหรับการเสนอแนวทางการพัฒนาพื้นที่สาธารณะที่เป็นมิตรกับสังคมสูงวัยพฤฒพลังเมืองร้อยเอ็ดในอนาคต

***คำสำคัญ**: พื้นที่สาธารณะ สังคมสูงวัยพฤฒพลัง ร้อยเอ็ด*

Abstract

This article examines patterns of urban public space to support an active-aging society, using a case study of Roi Et city. The data were collected from 400 elderly people aged 60-79 years, using a quantitative research approach with structured questionnaires. Accidental sampling was used to collect data in the Bueng Phalan Chai public park. For quantitative data analysis, descriptive statistics and analytical methods such as the t-test and multiple regression were employed. The findings revealed that most active elderly people prefer to use the Bueng Phalan Chai public space for exercise (49.10%) and recreation (37.70%), aligned with the active aging concept. The public space patterns that correspond to the usage behavior of the active aging community in Roi Et city reflect activities primarily requiring physical exertion, particularly jogging and walking, in the island area and the surrounding zones of Bueng Phalan Chai. Passive activities play a supporting role in public space utilization, particularly in the outdoor plaza and resting areas around Roi Et Tower for relaxation and social gatherings of the active elderly community. The most influential factors affecting the usage of Bueng Phalan Chai public space include activities and facilities (B=0.86, t=14.834), accessibility and mobility (B=0.72, t=14.575), and environmental quality and aesthetics (B=0.40, t=8.592), all statistically significant at the 0.000 level. These findings provide important information to propose guidelines for developing age-friendly public spaces in Roi Et city in the future.

Keywords*: public space, active aging, Roi Et*

ที่มาและความสำคัญ

ปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรผู้สูงอายุในหลายประเทศทั่วโลกแสดงถึงการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aging Society) และมีแนวโน้มที่จำนวนจะเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง การเปลี่ยนแปลงนี้ได้ส่งผลกระทบในวงกว้างต่อการวางแผนเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเมือง โดยเฉพาะพื้นที่สาธารณะเมือง ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสนับสนุนการมีสุขภาวะที่ดีทั้งกายและใจของผู้สูงอายุ แผนดังกล่าวเชื่อมโยงกับการกำหนดนโยบายเพื่อรองรับสังคมสูงวัยขององค์การอนามัยโลกซึ่งเน้นเพิ่มประสิทธิภาพการเข้าถึงโอกาสเพื่อสุขภาพและความมั่นคงในชีวิต และเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุให้เป็นสังคมสูงวัยพฤฒพลัง (Active Aging) ที่สามารถใช้ชีวิตได้ด้วยตนเองอย่างอิสระและเสริมสร้างความเป็นอยู่ที่ดีของผู้สูงอายุในเมือง เมื่อพิจารณาการใช้พื้นที่สาธารณะในเมือง (Gehl, 2011) ทั้งกิจกรรมเชิงรุก (Active Activities) ที่ต้องใช้พลังกายในการเคลื่อนไหวร่างกาย และกิจกรรมเชิงรับ (Passive Activities) ที่ไม่มีการเคลื่อนไหวร่างกาย ถือเป็นกิจกรรมการใช้พื้นที่เมืองของผู้สูงอายุที่สนับสนุนการมีวิถีชีวิตที่สุขภาพดีและกระฉับกระเฉงสำหรับผู้สูงอายุพฤฒพลัง อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ที่ส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์ของผู้สูงอายุ ช่วยเพิ่มความมีชีวิตชีวา และส่งเสริมความสมดุลต่อความแข็งแรงทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิตของผู้สูงวัยในเมือง

เมื่อพิจารณาประชากรผู้สูงอายุของจังหวัดร้อยเอ็ดซึ่งเป็นพื้นที่ศึกษาในงานวิจัยนี้ พบว่า ผู้สูงอายุจังหวัดร้อยเอ็ดมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากร้อยละ 19.80 ในปี พ.ศ. 2558 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 32.69 ในปี พ.ศ. 2573 (สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง, 2568) ส่งผลให้ในปัจจุบันจังหวัดร้อยเอ็ดได้เข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุแบบสมบูรณ์ (Aged Society) อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาแผนและนโยบายด้านการวางแผนรองรับสังคมผู้สูงอายุของเมืองร้อยเอ็ดพบว่า ยังไม่มีการวางแผนเมืองโดยเฉพาะด้านพื้นที่สาธารณะเมืองเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุอย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนั้นเมื่อพิจารณาช่องว่างการวิจัยยังพบว่า ส่วนใหญ่ยังคงเป็นการศึกษาเชิงนโยบายของผู้สูงอายุในภาพรวม แต่ยังขาดการศึกษารูปแบบการใช้พื้นที่จริงของกลุ่มอายุ 60-79 ปี หรือกลุ่มผู้สูงอายุพฤฒพลังในบริบทเมืองไทยระดับท้องถิ่น ดังนั้นขอบเขตของงานวิจัยนี้จึงเน้นศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่สาธารณะที่เป็นมิตรกับสังคมสูงวัยพฤฒพลัง (Active Aging) ที่เป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่ยังสามารถใช้ชีวิตได้ด้วยตนเองอย่างอิสระ เพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุของประเทศไทยในอนาคต โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวกับการใช้พื้นที่สาธารณะเมือง (Urban Public Space) ในปัจจุบัน โดยเน้นพื้นที่สวนสาธารณะบึงพลาญชัย ซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะเมืองที่สำคัญในการพัฒนาสภาพแวดล้อมเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีของสังคมสูงวัยพฤฒพลังเมืองร้อยเอ็ด บึงพลาญชัยถือเป็นพื้นที่สาธารณะที่แสดงถึงอัตลักษณ์สำคัญของเมืองร้อยเอ็ด มีลักษณะเป็นหนองน้ำขนาดใหญ่กลางเมือง ครอบคลุมเนื้อที่ประมาณ 200,000 ตารางเมตร ล้อมด้วยพื้นที่สีเขียว สถานที่ดังกล่าวทำหน้าที่เป็นทั้งพื้นที่สาธารณะใจกลางเมืองและพื้นที่จัดกิจกรรมสำคัญของจังหวัด รวมถึงเป็นที่ตั้งของหอโหวด 101 ซึ่งเป็นหอคอยชมวิวที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญที่เป็นสัญลักษณ์ของจังหวัด (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดร้อยเอ็ด, 2563) บึงพลาญชัยจึงเปรียบเสมือนพื้นที่หัวใจของเมืองที่เชื่อมโยงผู้คนทุกกลุ่มวัยเข้าด้วยกัน การศึกษารูปแบบการใช้พื้นที่สาธารณะเมืองในปัจจุบันของสังคมสูงวัยพฤฒพลังเมืองร้อยเอ็ดในงานวิจัยนี้ มีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อทำความเข้าใจพฤติกรรมการใช้งานพื้นที่สาธารณะเมืองในประเด็นสวนสาธารณะในปัจจุบัน ผลลัพธ์คาดว่าจะเป็นข้อมูลสำคัญสำหรับการเสนอแนวทางการพัฒนาพื้นที่สาธารณะที่เป็นมิตรกับสังคมสูงวัยพฤฒพลังเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะที่ดีทั้งกายและใจให้แก่สังคมผู้สูงอายุในอนาคตของประเทศไทย และต่อยอดงานวิจัยด้านการพัฒนาพื้นที่สาธารณะเมืองเพื่อรองรับสังคมสูงวัยในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการใช้พื้นที่สาธารณะของผู้สูงอายุพฤฒพลังในปัจจุบันของเมืองร้อยเอ็ด
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการใช้พื้นที่สาธารณะที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุพฤฒพลัง
3. เพื่อศึกษารูปแบบพื้นที่สาธารณะที่สอดคล้องกับพฤติกรรมการใช้งานของผู้สูงอายุพฤฒพลัง

การทบทวนวรรณกรรมและกรอบแนวคิดการวิจัย

แนวคิดผู้สูงอายุพฤฒพลัง (Active Aging)

ผู้สูงอายุพฤฒพลัง (Active Aging) หมายถึง ผู้สูงอายุที่มีสุขภาพดีทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ไม่มีภาวะทุพพลภาพ สามารถเคลื่อนไหวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดูแลและพึ่งตนเองได้ มีคุณภาพชีวิตที่ดี ทำประโยชน์ต่อผู้อื่นและสังคม และมีสัมพันธภาพที่ดีกับครอบครัว ชุมชน และสังคม (กุศล สุนทรธาดา และกมลชนก ขำสุวรรณ, 2553; มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2564) ทั้งนี้ องค์การอนามัยโลก ได้ระบุองค์ประกอบหลักของการเป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพฤฒพลังไว้ 3 ประการ (World Health Organization [WHO], 2002) ดังนี้

- สุขภาวะ (Well-being) สุขภาวะส่วนบุคคลเป็นสิ่งสำคัญ หากผู้สูงอายุมีสุขภาพร่างกายแข็งแรงจะเป็นข้อกำหนดแรกของการดำรงชีวิตอยู่อย่างอิสระและสามารถพึ่งพาตนเองได้
- การมีส่วนร่วม (Participation) กิจกรรมในครอบครัว ชุมชน และสังคมเป็นสิ่งที่กระทำไว้ซึ่งสิทธิมนุษยชน และวัฒนธรรมของสังคมที่ผู้สูงอายุควรได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ให้รู้สึกว่ายังมีคุณค่าในตนเอง อันจะทำให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพจิตที่ดีขึ้น และส่งผลต่อสุขภาพกายที่ดีต่อไป
- การมีหลักประกัน (Security) ความมั่นคงของผู้สูงอายุคือ การที่ผู้สูงอายุมีความมั่นคงปลอดภัยทั้งทางด้านร่างกาย ที่อยู่อาศัย ในสถานที่ต่าง ๆ ที่ผู้สูงอายุต้องไปติดต่อหรือใช้บริการ ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ รายได้ อาชีพการงาน เงินออม และผู้ดูแล ที่ทำให้ผู้สูงอายุมีความมั่นใจในการดำรงชีวิต

แนวคิดเมืองที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ (Age-friendly City)

แนวคิดเป็นมิตรกับผู้สูงอายุ (Age-Friendly Cities) (WHO, 2007) ประกอบด้วยองค์ประกอบ 8 ด้าน ได้แก่ 1) สภาพพื้นที่ด้านกายภาพ 2) ระบบขนส่งมวลชน 3) ที่อยู่อาศัย 4) การเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคม 5) การยอมรับจากสังคม 6) การมีส่วนร่วมของท้องถิ่นและการจ้างงาน 7) การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและการสื่อสาร และ 8) การสนับสนุนของชุมชนและการบริการด้านสุขภาพ สำหรับการออกแบบด้านสภาพแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุโดยเฉพาะผู้ออกแบบควรคำนึงถึงแนวคิด 4 ประเด็นหลักที่จะสนับสนุนการใช้งานได้จริง (ไตรรัตน์ จารุทัศน์ และคณะ, 2546) ได้แก่

- มีความปลอดภัยทางกายภาพ (Physical Safety) ผู้สูงอายุมีข้อจำกัดทางร่างกายมากกว่าวัยอื่น ๆ และมีความเปราะบางทางร่างกายมาก จึงต้องการลักษณะทางกายภาพที่มีความปลอดภัยสูง เช่น อาคารควรมีแสงสว่างเพียงพอ พื้นไม่เปลี่ยนระดับ พื้นไม่ลื่น มีราวจับในห้องน้ำ มีสัญญาณเรียกขอความช่วยเหลือฉุกเฉิน เป็นต้น
- สามารถเข้าถึงได้ง่าย (Accessibility) ผู้สูงอายุอาจมีความแข็งแรงของร่างกายที่ไม่เอื้อต่อการเคลื่อนไหวบางอิริยาบถ จึงควรทำพื้นที่ ที่ผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงได้ง่าย เช่น มีทางลาดสำหรับผู้ใช้รถเข็น ตู้มีความสูงที่เหมาะสมหยิบของได้สะดวกโดยไม่ต้องก้มหรือปีนป่าย
- สามารถสร้างแรงกระตุ้น (Stimulation) ผู้สูงอายุอาจมีสภาพจิตใจที่ซึมเศร้าได้ง่าย ดังนั้น ที่อยู่อาศัยที่สามารถสร้างแรงกระตุ้นทางจิตใจได้จะทำให้ผู้สูงอายุมีชีวิตชีวา กระชุ่มกระชวย ไม่ซึมเศร้า เช่น การตกแต่งบ้านให้น่าสนใจ เข้าร่วมกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุแสดงความสามารถได้เต็มที่
- ดูแลรักษาง่าย (Low Maintenance) ผู้สูงอายุมีความแข็งแรงของร่างกายที่ลดถอยลง อาจไม่เอื้อต่อการทำกิจกรรมบางประเภท ดังนั้น การทำที่อยู่อาศัยให้ดูแลรักษาได้ง่ายจะสามารถแบ่งเบาภาระของผู้สูงอายุได้เช่น พื้นที่บ้านพักอาศัยมีขนาดเหมาะสม ไม่เล็กจนคับแคบ และไม่ใหญ่โตจนดูแลไม่ทั่วถึง ทำความสะอาดได้ง่ายไม่ต้องใช้แรงมาก

แนวคิดการออกแบบสวนสาธารณะที่ดี

รัตเลดจ์ (Rutledge) (1985) ได้ศึกษาการวางแผนและจัดการพื้นที่นันทนาการให้สอดคล้องกับพฤติกรรมการใช้งานจริง โดยวิเคราะห์คุณลักษณะกลุ่มผู้ใช้และให้ความสำคัญกับปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ 1) การเดินทางและการเข้าถึงที่สะดวก 2) กิจกรรมที่หลากหลายภายในพื้นที่สวนสาธารณะ 3) การดูแลรักษาพื้นที่ไม่ให้เสื่อมโทรม 4) ความปลอดภัย 5) ความดึงดูดใจ โดยเฉพาะจากการ

ประชาสัมพันธ์และกิจกรรมของพื้นที่ 6) ขนาดและรูปร่างของสวนสาธารณะที่ให้ความรู้สึกสบาย ไม่อึดอัด และ 7) บรรยากาศของกิจกรรมและการจัดวางตำแหน่งที่ส่งเสริมบรรยากาศธรรมชาติรอบพื้นที่กิจกรรม

นอกจากนั้น การออกแบบสวนสาธารณะที่ดีต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน และเข้าใจความต้องการของชุมชนและบทบาทของสวนในการให้บริการ โดยองค์ประกอบพื้นฐานของสวนสาธารณะที่ดีเพื่อดึงดูดความสนใจและส่งเสริมกิจกรรมต่าง ๆ ตามแนวคิด Placemaking ของ Project for Public Spaces (PPS) ได้แก่ โอกาสในการทำกิจกรรมหลากหลาย (Uses and Activities) การเข้าถึงง่ายและเชื่อมโยงกับชุมชน (Access and Linkage) ความสบายและภาพลักษณ์ที่ดึงดูด (Comfort and Image) และสำคัญที่สุดคือ เป็นสถานที่ส่งเสริมการพบปะสังสรรค์ (Sociability) (Project for Public Spaces, 2025) โดยมีรายละเอียดที่สำคัญ ดังนี้

- กิจกรรมและประโยชน์ใช้สอย (Uses and Activities)

กิจกรรมต่าง ๆ ในสวนสาธารณะเสมือนแรงดึงดูดให้ผู้คนเข้ามาทำกิจกรรม เช่น การวิ่งเล่น ออกกำลังกาย หรือพักผ่อน นอกจากนี้ยังมีพื้นที่สำหรับนั่งพูดคุยและบริการอาหารหรือเครื่องดื่มในบริเวณใกล้เคียง สถานที่ที่มีกิจกรรมหลากหลายจะดึงดูดผู้คนจากทุกกลุ่มให้มาใช้บริการบ่อยขึ้น และทำหน้าที่เชื่อมโยงผู้คนกับกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ร้านกาแฟ สนามเด็กเล่น หรือสนามกีฬา เป็นต้น

ทั้งนี้ กิจกรรมในสวนสาธารณะตามแนวคิดของ Frederick Law Olmsted สามารถจำแนกได้เป็น กิจกรรมเชิงรุก (Active Activities) ที่เน้นกิจกรรมที่ต้องการการเคลื่อนไหวของผู้ใช้พื้นที่ โดยมีการใช้พลังงานทางกาย เช่น การออกกำลังกาย การละเล่น หรือกิจกรรมที่ต้องใช้พลังทางกาย เป็นต้น และกิจกรรมเชิงรับ (Passive Activities) ที่เน้นกิจกรรมที่ไม่ต้องการความพยายามทางกายภาพสูง ผู้ใช้พื้นที่อยู่ในท่าที่คงตัว เช่น การนั่งพักผ่อน การปิกนิก การชมธรรมชาติ การนั่งคุย การอ่านหนังสือ เป็นต้น (Digital Public Library of America, (n.d.))

- การเข้าถึงและการเชื่อมโยงกับพื้นที่ใกล้เคียง (Access and Linkage)

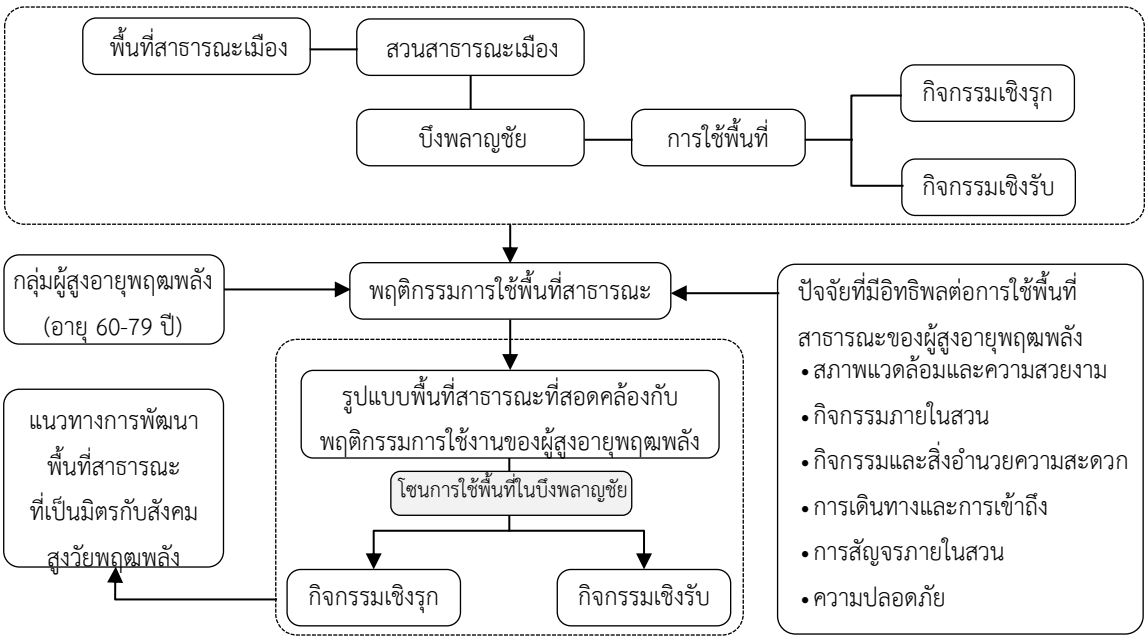
สถานที่ที่ดีควรมองเห็นและเข้าถึงได้ง่าย ผู้คนต้องการมองเห็นกิจกรรมที่ตนสนใจเข้าร่วม และเห็นว่าผู้อื่นกำลังเข้าสู่พื้นที่นั้นๆ หากสวนสาธารณะสามารถเข้าถึงและเชื่อมต่อกับชุมชนและสถานที่สำคัญต่าง ๆ ได้ง่าย ก็จะยิ่งเพิ่มความดึงดูดใจในการใช้พื้นที่มากขึ้น

- ความสบายและภาพลักษณ์ (Comfort and Image)

การสร้างสถานที่ที่ส่งเสริมการใช้งานในภาวะที่รู้สึกสบายและมีภาพลักษณ์ที่ดี จะช่วยส่งเสริมและดึงดูดการเข้าใช้งานพื้นที่สาธารณะมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการออกแบบองค์ประกอบทางภูมิทัศน์ของพื้นที่ เช่น ป้ายประชาสัมพันธ์ ห้องน้ำ การปลูกต้นไม้ ที่จอดรถจักรยาน และม้านั่ง เป็นต้น

- ส่งเสริมการพบปะสังสรรค์หรือกิจกรรมทางสังคม (Sociability)

สถานที่ที่ส่งเสริมกิจกรรมทางสังคม เป็นสถานที่ที่ผู้คนต้องการที่จะไปสังเกตการณ์บรรยากาศรอบ ๆ ตัว ไปพบปะพูดคุยกับเพื่อนฝูง และมีปฏิสัมพันธ์กับผู้คนที่มีความหลากหลาย โดยผู้คนมีแนวโน้มที่จะพึงพอใจเมื่อได้พูดคุยกับคนอื่นที่มีกิจกรรมและความสนใจร่วมกัน ปัจจัยเหล่านี้จะส่งผลให้คนเข้ามาใช้งานพื้นที่มากยิ่งขึ้น

ภาพ 1 กรอบแนวคิดงานวิจัย

ที่มา: ผู้วิจัย, 2568

วิธีการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เก็บข้อมูลจากผู้สูงอายุที่มีอายุระหว่าง 60–79 ปี เนื่องจากกลุ่มนี้เป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่สอดคล้องกับแนวคิดของ “Active Aging” ที่เป็นกลุ่มที่มีสุขภาพแข็งแรง สามารถช่วยเหลือตนเองและเข้าร่วมกิจกรรมในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ใช้การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยอ้างอิงจากตาราง Krejcie & Morgan ที่อ้างถึงในงานของธีรวุฒิ เอกะกุล (2543) เพื่อประมาณค่ากำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยกำหนดให้สัดส่วนของลักษณะที่สนใจในประชากรเท่ากับ 0.5 ระดับความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ 5% และระดับความเชื่อมั่น 95% จากข้อมูลจำนวนผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองร้อยเอ็ดที่มีทั้งหมด 6,264 คน (สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง, 2568) พบว่าขนาดกลุ่มตัวอย่างที่คำนวณได้คือ 361 คน เพื่อเพิ่มความแม่นยำและป้องกันความผิดพลาดของข้อมูลแบบสอบถาม ผู้วิจัยจึงได้สำรองข้อมูลด้วยการสุ่มตัวอย่างเพิ่มเติมเป็นจำนวน 400 คน และเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามเชิงโครงสร้างเกี่ยวกับพฤติกรรมการใช้พื้นที่สวนสาธารณะของกลุ่มตัวอย่าง โดยแบ่งเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นการสอบถามข้อมูลทั่วไปด้านประชากร เศรษฐกิจและสังคมของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ โรคประจำตัว ข้อจำกัดทางร่างกายของผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นคำถามแบบปลายปิด ส่วนที่ 2 ข้อมูลพฤติกรรมการใช้สวนสาธารณะบึงพลาญชัย ได้แก่ วัตถุประสงค์หลักที่เลือกใช้ กิจกรรมในการใช้บริการ ช่วงเวลา ระยะเวลาทำกิจกรรม ช่วงวันที่มาใช้พื้นที่ ความถี่ในการมาใช้บริการ และรูปแบบการเดินทางเข้าถึง และส่วนที่ 3 ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกใช้สวนสาธารณะและปัญหาในการใช้งานพื้นที่ เป็นแบบสอบถามลักษณะมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) โดยดำเนินการสุ่มเก็บข้อมูลแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) บริเวณพื้นที่สวนสาธารณะบึงพลาญชัย อย่างไรก็ตาม วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญอาจเกิดอคติต่อการสุ่มตัวอย่างได้ (Etikan et al., 2016) โดยในงานนี้อาจเกิดอคติต่อการเลือกกลุ่มผู้สูงอายุที่เข้ามาใช้พื้นที่อย่างสม่ำเสมอมากกว่าผู้ที่ไม่ค่อยได้เข้ามาใช้พื้นที่ อันเป็นข้อจำกัดของงานวิจัยที่อาจจะไม่ครอบคลุมผู้สูงอายุทุกกลุ่มที่ออกมาใช้พื้นที่ ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้สุ่มเก็บข้อมูลร่วมกับการสังเกตพฤติกรรมภาคสนามด้วย จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) เช่น ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการใช้สถิติเชิงวิเคราะห์ (Analytical Statistics) เช่น การวิเคราะห์ t-test เพื่ออธิบายปรากฏการณ์พฤติกรรมการใช้พื้นที่สวนสาธารณะ รวมถึงการวิเคราะห์ความถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้พื้นที่สาธารณะของกลุ่มผู้สูงวัยพฤฒพลัง จากนั้นสรุปรูปแบบพื้นที่สาธารณะที่สอดคล้องกับพฤติกรรมการใช้งานของผู้สูงอายุพฤฒพลังเมืองร้อยเอ็ด และนำไปสู่การเสนอแนวทางการพัฒนาพื้นที่สาธารณะที่เป็นมิตรกับสังคมสูงวัยพฤฒพลังต่อไป

ผลการศึกษา

พฤติกรรมการใช้พื้นที่สาธารณะของผู้สูงอายุพฤฒพลังในปัจจุบันของเมืองร้อยเอ็ด

ผลการศึกษาด้านคุณลักษณะทั่วไปของผู้สูงวัยพฤฒพลังที่เข้ามาใช้พื้นที่สวนสาธารณะบึงพลาญชัย ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 62.00 รองลงมา คือ เพศชาย คิดเป็นร้อยละ 38.00 ส่วนใหญ่เป็นเป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่มีอายุระหว่าง 60-69 ปี คิดเป็นร้อยละ 70.00 รองลงมา คือ กลุ่มผู้สูงอายุที่มีอายุระหว่าง 70-79 ปี คิดเป็นร้อยละ 30.00 และเป็นกลุ่มที่มีข้อจำกัดด้านร่างกายมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 57 โดยมีข้อจำกัดด้านการมองเห็นและการเคลื่อนไหว สัดส่วนเท่ากันที่ร้อยละ 22.00 รองลงมาคือ มีข้อจำกัดด้านการได้ยิน คิดเป็นร้อยละ 13.00 ตามลำดับ และเป็นกลุ่มที่ไม่มีข้อจำกัดด้านร่างกาย อีกร้อยละ 43 เมื่อพิจารณาด้านวัตถุประสงค์ของการเข้าใช้พื้นที่สวนสาธารณะบึงพลาญชัย พบว่าผู้สูงอายุพฤฒพลังส่วนใหญ่เข้ามาใช้พื้นที่เพื่อการออกกำลังกายมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 49.10 รองลงมาได้แก่ การพักผ่อนหย่อนใจ คิดเป็นร้อยละ 37.70 การท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ 6.10 และ อื่น ๆ อีกร้อยละ 13.2 จากการวิเคราะห์ t-test เพื่อทดสอบความแตกต่างของวัตถุประสงค์ในการใช้พื้นที่ทำกิจกรรมในสวนสาธารณะบึงพลาญชัยของสังคมสูงวัยพฤฒพลังเมืองร้อยเอ็ดแต่ละกลุ่มอายุ พบว่าวัตถุประสงค์การใช้งานพื้นที่สวนสาธารณะบึงพลาญชัยของสังคมสูงวัยพฤฒพลังเมืองร้อยเอ็ดระหว่างกลุ่มอายุ 60-69 ปี และ 70-79 ปีแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ (p-value = 0.000) โดยกลุ่มสังคมสูงวัยพฤฒพลังที่มีอายุระหว่าง 60-69 ปี นิยมเดินทางไปใช้บริการพื้นที่สวนสาธารณะบึงพลาญชัย เพื่อการออกกำลังกายมากที่สุด รองลงมาได้แก่ การพักผ่อนหย่อนใจ ในขณะที่กลุ่มสังคมสูงวัยพฤฒพลังที่มีอายุระหว่าง 70-79 ปี นิยมเดินทางไปพักผ่อนหย่อนใจมากที่สุด และรองลงมาได้แก่ การออกกำลังกาย

ภาพ 2 การใช้พื้นที่สวนสาธารณะบึงพลาญชัยของผู้สูงอายุพฤฒพลัง

ที่มา: ผู้วิจัย, 2568

ทั้งนี้ เมื่อศึกษาลักษณะพฤติกรรมการใช้พื้นที่สวนสาธารณะบึงพลาญชัยของกลุ่มสังคมสูงวัยพฤฒพลัง จำแนกตามโซนพื้นที่ได้แก่ พื้นที่ (A) พื้นที่เกาะกลาง พื้นที่ (B) พื้นที่รอบเกาะ และพื้นที่ (C) พื้นที่บริเวณหอโหวด พบว่า พื้นที่เกาะกลาง (A) มีการใช้งานสูงที่สุด คิดเป็นร้อยละ 66.11 รองลงมาคือ พื้นที่รอบเกาะ (B) คิดเป็นร้อยละ 25.82 และพื้นที่หอโหวด (C) คิดเป็นร้อยละ 8.07 ตามลำดับ โดยผู้ใช้ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่มีอายุระหว่าง 60–69 ปี ที่นิยมทำกิจกรรมเดินออกกำลังกายเป็นหลัก โดยเฉพาะบริเวณพื้นที่เดิน-วิ่งขอบบึง ขณะที่กลุ่มอายุ 70–79 ปี นิยมเลือกกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจบริเวณบันไดริมสระ และเดินเล่นควบคู่กับการออกกำลังกายบริเวณพื้นที่เดิน-วิ่งขอบบึงในช่วงเย็นเวลา 17.01–19.00 น. มากที่สุด ดังแสดงในภาพ 2 สำหรับระยะเวลาในการทำกิจกรรมเฉลี่ยของผู้สูงอายุพฤฒพลังส่วนใหญ่ อยู่ที่ 1–2 ชั่วโมงต่อครั้ง คิดเป็นร้อยละ 74.34 และมักเข้ามาใช้พื้นที่ในวันธรรมดา (จันทร์–ศุกร์) คิดเป็นร้อยละ 58.00 โดยมีความถี่ในการมาใช้บริการส่วนใหญ่อยู่ที่สัปดาห์ละ 2–4 วัน คิดเป็นร้อยละ 65.28 สำหรับรูปแบบการเดินทาง

พบว่า ส่วนใหญ่เดินทางเข้ามาใช้พื้นที่โดยรถจักรยานยนต์ คิดเป็นร้อยละ 53.21 เนื่องจากความสะดวกในการเข้าถึงพื้นที่ จากผลการศึกษาข้างต้นสะท้อนถึงบทบาทของสวนสาธารณะบึงพลาญชัยในการเป็นศูนย์กลางกิจกรรมด้านสุขภาพและสังคมของผู้สูงอายุในเมืองร้อยเอ็ดได้เป็นอย่างดี

สำหรับประเด็นปัญหาในการเข้าใช้งานพื้นที่สวนสาธารณะบึงพลาญชัยของกลุ่มสังคมสูงวัยพฤฒพลัง ในภาพรวมพบว่าการใช้งานพื้นที่ยังคงมีปัญหาอยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.20 (S.D.=0.73) โดยมีประเด็นปัญหาเร่งด่วนได้แก่ ป้ายจราจรไม่ชัดเจน ซึ่งกระทบการเชื่อมต่อจากลานจอดรถสู่ทางเข้าและแนวทางเดินหลัก การไม่มีสัญญาณไฟข้ามถนนเชื่อมจากจุดจอดรถเข้าสวน ทางลาดไม่มีราวจับและแคบ แสงสว่างบริเวณทางเดินและโซนออกกำลังกายไม่เพียงพอ ทางเดิน–วิ่งชำรุด รวมถึงขาดการจัดกลุ่มพื้นที่กิจกรรมที่ชัดเจน ส่วนปัญหาปานกลาง–น้อย ได้แก่ ห้องน้ำไม่เพียงพอ ไม่เอื้อต่อผู้สูงอายุและไม่สะอาด และขนาดสวนค่อนข้างเล็ก สำหรับปัญหาน้อยที่สุดคือ ด้านเสียงรบกวน และมลพิษทางอากาศ กล่าวได้ว่า ประเด็นปัญหาจุดวิกฤตที่ควรเร่งแก้ไขอยู่ที่ระบบสื่อสารป้ายจราจร เส้นทางเชื่อมต่อจากลานจอดรถสู่ทางเดินเข้าและแนวทางเดินหลัก รวมถึงการจัดการจราจรและติดตั้งสัญญาณไฟบริเวณทางข้ามจากจุดจอดรถเข้ามายังสวน ควบคู่กับปรับปรุงมาตรฐานทางลาดและราวจับ พร้อมยกระดับคุณภาพโครงสร้างพื้นฐานทางเดินให้มีแสงสว่าง และที่นั่งให้เพียงพอ

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการใช้พื้นที่สาธารณะที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุพฤฒพลัง

จากการทบทวนแนวคิดองค์ประกอบพื้นที่สวนสาธารณะที่ดีตามแนวคิดของ World Health Organization (WHO, 2007) และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการใช้พื้นที่สาธารณะของ (Rutledge) (1985) ผู้วิจัยจึงได้กำหนดปัจจัยในการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกใช้สวนสาธารณะของกลุ่มสังคมสูงวัยพฤฒพลังเมืองร้อยเอ็ด 7 กลุ่มปัจจัย ได้แก่ 1) ด้าน สภาพแวดล้อมและความสวยงาม 2) กิจกรรมภายในสวนสาธารณะ 3) กิจกรรมและสิ่งอำนวยความสะดวกในการใช้บริการ 4) การเดินทางและการเข้าถึง 5) การสัญจรภายในสวนสาธารณะ 6) ความปลอดภัยในการใช้งาน และ 7) การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารกิจกรรมของสวนสาธารณะ จากการวิเคราะห์การถดถอยเชิงเส้นแบบพหุคูณ (Multiple Regression) พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจ R Square = 0.674 แสดงให้เห็นว่า ปัจจัยด้านองค์ประกอบของสวนสาธารณะที่ดีที่มีผลต่อพฤติกรรมการใช้พื้นที่สาธารณะของกลุ่มตัวอย่างเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกใช้สวนสาธารณะบึงพลาญชัยถึงร้อยละ 67.40 โดยปัจจัยที่มีอิทธิพลสูงที่สุดคือ ปัจจัยด้านกิจกรรมและสิ่งอำนวยความสะดวกในประเด็นร้านขายอาหารและเครื่องดื่ม มีค่า B สูงที่สุดอยู่ที่ 0.86 (t=14.834) อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.000 แสดงให้เห็นว่าตัวแปรด้านร้านอาหารและเครื่องดื่มมีอิทธิพลต่อการเลือกใช้สวนสาธารณะบึงพลาญชัยของกลุ่มสังคมสูงวัยพฤฒพลังเมืองร้อยเอ็ดมากที่สุด รองลงมาคือ ปัจจัยด้านการเดินทางและการเข้าถึง ในประเด็นมีที่จอดรถสำหรับผู้สูงอายุที่แยกจากบุคคลทั่วไป มีค่า B อยู่ที่ 0.72 (t= 14.575) ปัจจัยด้านกิจกรรมและสิ่งอำนวยความสะดวก ในประเด็นมีห้องน้ำที่สะอาด เข้าถึงง่าย มีค่า B อยู่ที่ 0.51 (t=11.397) ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมและความสวยงาม ในประเด็นมีพื้นที่หลบแดดและฝน มีค่า B อยู่ที่ 0.40 (t= 8.592) ปัจจัยด้านการสัญจรภายในสวน ในประเด็นมีทางลาดสำหรับวีลแชร์ที่พื้นผิวเรียบ และไม่สูงชัน มีค่า B อยู่ที่ 0.40 (t=8.172) ปัจจัยด้านการเดินทางและการเข้าถึง ในประเด็นมีทางข้ามถนนจากลานจอดรถเพื่อเข้าถึงพื้นที่สวนสาธารณะที่ ปลอดภัย มีค่า B อยู่ที่ 0.36 (t=6.563) ปัจจัยด้านการเดินทางและการเข้าถึง ในประเด็นมีทางลาดเพื่อเชื่อมต่อลงสู่พื้นถนนที่เป็นจุดต่างระดับ มีค่า B อยู่ที่ 0.36 (t=3.953) และปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมและความสวยงาม ในประเด็นมีพื้นที่สวนสาธารณะกว้างขวาง ไม่แออัด มีค่า B อยู่ที่ 0.086 (t=3.229) ตามลำดับ

จากผลการศึกษาข้างต้นเมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมาตรฐาน (ค่า B) แสดงให้เห็นว่าปัจจัยด้านกิจกรรมและสิ่งอำนวยความสะดวกในการมีร้านอาหารและเครื่องดื่มให้บริการแก่กลุ่มผู้สูงอายุภายในพื้นที่เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการใช้เลือกใช้สวนสาธารณะมากที่สุด รองลงมา คือ ปัจจัยด้านการเดินทางและการเข้าถึง โดยเฉพาะการมีที่จอดรถสำหรับผู้สูงอายุที่แยกจากบุคคลทั่วไป ตามด้วยปัจจัยสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการมีห้องน้ำที่สะอาดและเข้าถึงง่าย เพื่อความสะดวกในการเข้าใช้งานของผู้สูงอายุในระหว่างทำกิจกรรมในพื้นที่ ทั้งนี้พบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลน้อยที่สุดต่อการเลือกใช้สวนสาธารณะบึงพลาญชัยของกลุ่มผู้สูงอายุพฤฒพลังคือปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมและความสวยงามในการมีพื้นที่กว้างขวางไม่แออัด กล่าวได้ว่า ปัจจัยด้านกิจกรรมและสิ่งอำนวยความสะดวกและปัจจัยด้านการเดินทางและการเข้าถึงเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลมากกว่าปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมและความสวยงาม ดังนั้นจึงควรให้

ความสำคัญกับปัจจัยข้างต้นในการพัฒนาและปรับปรุงพื้นที่เพื่อดึงดูดการเข้ามาใช้พื้นที่สวนสาธารณะบึงพลาญชัยของกลุ่มสังคมสูงวัยพฤฒพลังเมืองร้อยเอ็ดในอนาคต

รูปแบบพื้นที่สาธารณะที่สอดคล้องกับพฤติกรรมการใช้งานของผู้สูงอายุพฤฒพลัง

จากผลการศึกษา พบว่า รูปแบบการใช้พื้นที่สาธารณะบึงพลาญชัยของสังคมสูงวัยพฤฒพลังเมืองร้อยเอ็ดมีลักษณะเด่นโดยการใช้พื้นที่เน้นกิจกรรมเชิงรุก (Active Activities) โดยเฉพาะพื้นที่เกาะกลาง (พื้นที่ A) ทำหน้าที่เป็นแกนหลักของกิจกรรมทางกายผู้สูงอายุส่วนใหญ่ใช้ทางเดิน–วิ่ง รอบเกาะ ลานแอโรบิก และศูนย์ส่งเสริมสุขภาพทางกายอย่างต่อเนื่อง ดังแสดงในภาพ 3 ขณะเดียวกันพื้นที่รอบเกาะ (พื้นที่ B) ทำหน้าที่เป็นวงแหวนของกิจกรรมการเดิน–วิ่ง ของสวนสาธารณะบึงพลาญชัย โดยกิจกรรมหลักคือ การเดินออกกำลังกาย รองลงมาคือ การวิ่ง ซึ่งยังคงอยู่ในหมวดกิจกรรมเชิงรุก (Active Activities) เช่นเดียวกัน ดังแสดงในภาพ 4 สำหรับพื้นที่หอโหวด 101 (พื้นที่ C) เป็นพื้นที่รองรับกิจกรรมเชิงรับ (Passive Activities) ที่เน้นการพักผ่อนหย่อนใจ ควบคู่กับกิจกรรมทางกายเบา ๆ เช่น การเดินเล่น ซึ่งมีสัดส่วนรองลงมาจากสองพื้นที่แรก สะท้อนให้เห็นว่ารูปแบบพื้นที่สาธารณะของสวนสาธารณะบึงพลาญชัยเป็นพื้นที่เพื่อส่งเสริมสุขภาพเชิงรุกสังคมสูงวัยพฤฒพลังเมืองร้อยเอ็ดอย่างชัดเจน

กล่าวได้ว่า รูปแบบพื้นที่สาธารณะที่สอดคล้องกับพฤติกรรมการใช้งานของกลุ่มสังคมสูงวัยพฤฒพลังเมืองร้อยเอ็ดเน้นกิจกรรมเชิงรุก (Active Activities) ที่ต้องใช้พลังทางกายเป็นหลัก โดยเฉพาะการวิ่งและเดินออกกำลังกาย ในพื้นที่เกาะ และรอบเกาะของบึงพลาญชัย โดยกิจกรรมเชิงรับ (Passive Activities) มีบทบาทสนับสนุนการใช้พื้นที่สาธารณะบึงพลาญชัย โดยเฉพาะในบริเวณลานกลางแจ้งและพื้นที่นั่งพักโดยรอบพื้นที่หอโหวด สำหรับนั่งพักผ่อนหย่อนใจและพบปะสังสรรค์ของกลุ่มสังคมสูงวัยพฤฒพลัง

ภาพ 3 การใช้พื้นที่และแนวทางการพัฒนาสวนสาธารณะบึงพลาญชัย บริเวณพื้นที่เกาะกลาง ของผู้สูงอายุพฤฒพลัง

ที่มา: ผู้วิจัย, 2568

ภาพ 4 การใช้พื้นที่และแนวทางการพัฒนาสวนสาธารณะบึงพลาญชัย บริเวณพื้นที่รอบเกาะกลาง ของผู้สูงอายุพฤฒพลัง

ที่มา: ผู้วิจัย, 2568

สรุปและอภิปรายผล

ผลการศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบพื้นที่สาธารณะเมืองเพื่อรองรับสังคมสูงวัยพฤฒพลัง กรณีศึกษาเมืองร้อยเอ็ด สะท้อนให้เห็นความสำคัญของการออกแบบพื้นที่สาธารณะที่ควรมุ่งเน้นการรองรับความต้องการของกลุ่มผู้สูงวัยพฤฒพลัง โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่นิยมทำกิจกรรมเชิงรุก (Active Activities) โดยเฉพาะการออกกำลังกายและการวิ่งเดิน คิดเป็นร้อยละ 49.10 ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการเป็นผู้สูงอายุพฤฒพลัง ที่เป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่มีสุขภาพแข็งแรงและสามารถดูแลตนเองได้อย่างอิสระ (WHO, 2002) ทั้งนี้ ผลการศึกษาจากงานวิจัยนี้ยังมีความสอดคล้องกับแนวคิดของ (Gehl) (2011) ที่เน้นความสำคัญของการออกแบบพื้นที่สาธารณะให้รองรับทั้งกิจกรรมเชิงรุกและเชิงรับ ซึ่งการศึกษาของเมืองร้อยเอ็ด พบว่า กลุ่มผู้สูงวัยพฤฒพลังมีความต้องการทำกิจกรรมเชิงรุก (ร้อยละ 49.10) และกิจกรรมเชิงรับ (ร้อยละ 37.70) อย่างสมดุล ซึ่งผลการวิจัยข้างต้นยังสะท้อนให้เห็นว่า การออกแบบพื้นที่สาธารณะเมืองเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุในอนาคตจำเป็นต้องเชื่อมโยงพื้นที่กิจกรรมเชิงรุกและเชิงรับเข้าด้วยกัน เช่น การออกแบบม้านั่งพักผ่อน (Passive) ในระยะที่สายตาสามารถมองเห็นลานกิจกรรมหรือเส้นทางเดิน-วิ่ง (Active) ได้สะดวก การเชื่อมโยงทางทัศนียภาพและการสัญจรเช่นนี้จะช่วยสร้างแรงกระตุ้นทางจิตใจทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ในขณะเดียวกันก็ส่งเสริมความมั่นใจในการออกกำลังกาย เพราะมีจุดพักผ่อนรองรับเป็นระยะ สอดคล้องกับการวางแนวทางสถาปัตยกรรมเมืองเพื่อสุขภาวะ (Healthy Urbanism) ที่ระบุว่าสภาพแวดล้อมทางกายภาพภายนอกอาคารที่เชื่อมโยงความหลากหลายของกิจกรรม จะส่งผลลัพธ์แบบองค์รวมต่อ ผู้สูงอายุ โดยแปรเปลี่ยนเป็นความสมบูรณ์ทางสุขภาวะกาย (Physical Well-being) ที่แข็งแรงขึ้น และสุขภาวะใจที่ดีขึ้น (Mental Well-being) จากการได้ปฏิสัมพันธ์กับธรรมชาติและเพื่อนวัยเดียวกัน (Sugiyama & Thompson, 2007; Younes et al., 2024)

นอกจากนั้น สำหรับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการใช้พื้นที่สาธารณะของกลุ่มผู้สูงวัยพฤฒพลังสูงที่สุด คือ ปัจจัยด้านกิจกรรมและสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ ร้านขายอาหารและเครื่องดื่ม (B=0.86, t=14.834) และห้องน้ำ (B=0.51, t=11.397) รองลงมาคือปัจจัยด้านการเดินทางและการเข้าถึง ที่ควรมุ่งเน้นการมีที่จอดรถสำหรับผู้สูงอายุโดยเฉพาะ (B=0.72, t=14.575) ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมและความสวยงาม โดยเฉพาะการมีพื้นที่หลบแดด หลบฝน (B=0.40, t=8.592) และปัจจัยด้านการสัญจรภายในสวน ในการมีทางลาดสำหรับวีลแชร์ที่ไม่ชัน และพื้นผิวราบเรียบ (B=0.40, t=8.172) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.000 ข้อมูลข้างต้นมีความสำคัญในการกำหนดทิศทางนโยบายการพัฒนาหรือออกแบบพื้นที่สาธารณะที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุพฤฒพลังของเมืองร้อยเอ็ดในอนาคต ที่ควรมุ่งเน้นการเพิ่มร้านอาหารและเครื่องดื่ม ปรับปรุงการให้บริการห้องน้ำที่สะอาดและเข้าถึงได้ง่าย การจัดสรรพื้นที่จอดรถ

สำหรับผู้สูงอายุแยกจากกลุ่มบุคคลอื่น ๆ อย่างชัดเจน การออกแบบพื้นที่สำหรับหลบแดดและฝนระหว่างทำกิจกรรมภายในสวน รวมถึงออกแบบพื้นที่ทางลาดสำหรับวีลแชร์ที่ไม่ชันและมีพื้นผิวที่ราบเรียบเพื่อความปลอดภัยของผู้ใช้งาน จากข้อเสนอเชิงแนะนโยบายข้างต้นสอดคล้องกับแนวคิด Four Elements of Great Places ของ Project for Public Spaces (PPS) ที่ระบุว่า พื้นที่สาธารณะที่ดีต้องประกอบด้วยกิจกรรมและประโยชน์ใช้สอย การเข้าถึงและการเชื่อมโยงกับพื้นที่ใกล้เคียง ความสะดวกสบายและภาพลักษณ์ที่ดึงดูด และส่งเสริมการพบปะสังสรรค์หรือกิจกรรมทางสังคม (Project for Public Spaces, 2025)

ผลการศึกษายังสอดคล้องกับแนวคิดของ Rutledge (1985) และ วิมลสิทธิ์ หรยางกูรและนิลุบล คล่องเวสสะ. (2542) ที่กล่าวถึง ปัจจัยด้านการเดินทางและการเข้าถึง และปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม เป็นปัจจัยด้านกายภาพสิ่งแวดล้อมและโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการใช้พื้นที่สาธารณะ สำหรับแนวทางการพัฒนาโซนกิจกรรมภายในพื้นที่จากผลการศึกษา Zone A ควรเน้นให้เป็นแกนกิจกรรมเชิงรุก เพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวกโดยเฉพาะร้านอาหารและเครื่องดื่ม และห้องน้ำ Zone B ควรมุ่งปรับปรุงความปลอดภัยทางเดิน-วิ่ง และ Zone C ควรเน้นการออกแบบพื้นที่โดยเฉพาะสำหรับการพักผ่อน เพิ่มเก้าอี้ และร่มเงา ซึ่งแนวทางการพัฒนาพื้นที่ข้างต้นสอดคล้องกับการออกแบบพื้นที่สาธารณะตามแนวคิดเมืองที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ (Age-Friendly Cities) ของ WHO (2007) โดยเฉพาะในประเด็นของความปลอดภัยทางกายภาพ และการสร้างแรงกระตุ้นจิตใจในการประกอบกิจกรรม ซึ่งการศึกษาครั้งนี้พบว่า ผู้สูงอายุมีความต้องการพื้นที่ที่มีความปลอดภัยและสิ่งอำนวยความสะดวกที่เพียงพอซึ่งเป็นประเด็นสำคัญในการออกแบบพื้นที่สาธารณะที่ดีเพื่อรองรับผู้สูงวัยพฤฒพลังในอนาคต

ทิศทางการวิจัยในอนาคต

การศึกษาครั้งนี้มีช่องว่างการวิจัยหลายด้านที่ควรได้รับการศึกษาเพิ่มเติม อาทิ ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างเมืองร้อยเอ็ดกับเมืองอื่น ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อทำความเข้าใจว่ารูปแบบการใช้พื้นที่สาธารณะของกลุ่มผู้สูงวัยพฤฒพลังมีความแตกต่างหรือเหมือนกันในบริบททางภูมิศาสตร์และวัฒนธรรมต่าง ๆ หรือไม่ ตลอดจนการศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบของการพัฒนาพื้นที่สาธารณะตามข้อเสนอแนะต่อพฤติกรรมการใช้พื้นที่ของกลุ่มผู้สูงอายุ โดยใช้วิธีการประเมินแบบก่อนและหลัง (Pre-Post Evaluation) เพื่อตรวจสอบความสำเร็จของการพัฒนาพื้นที่ว่าสามารถดึงดูดและสนับสนุนการใช้พื้นที่ของกลุ่มผู้สูงวัยพฤฒพลังได้อย่างแท้จริงหรือไม่ นอกจากนี้ ควรศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนและบทบาทของภาครัฐท้องถิ่นในการวางแผนและการบำรุงรักษาพื้นที่สาธารณะให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์อย่างยั่งยืน

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยเรื่อง รูปแบบพื้นที่สาธารณะเมืองเพื่อรองรับสังคมสูงวัยพฤฒพลัง การวิจัยครั้งนี้ได้รับการสนับสนุนทุนอุดหนุนการวิจัยจาก มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด โดยได้รับการจัดสรรงบประมาณจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ผ่านสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สสวก.) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงต่อการสนับสนุนดังกล่าว ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อให้การดำเนินงานวิจัยเป็นไปตามวัตถุประสงค์และแผนงานที่กำหนดไว้

บรรณานุกรม

กรมการปกครอง. สำนักบริหารการทะเบียน. (2568). *ข้อมูลประชากรจังหวัดร้อยเอ็ด*. https://www.dopa.go.th/

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2560). *แนวทางการจัดการพื้นที่สีเขียว สำหรับชุมชนเมืองในประเทศไทย.* มูลนิธิสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย.

กุศล สุนทรธาดา และกมลชนก ขำสุวรรณ. (2553). ระดับและแนวโน้มความมีพฤฒิพลังของผู้สูงอายุไทย. ใน *การประชุมวิชาการประชากรศาสตร์แห่งชาติ ประจำปี 2553* (หน้า 26-38). สมาคมนักประชากรไทย.

ไตรรัตน์ จารุทัศน์, ศศิพัฒน์ ยอดเพชร, และพิมพรรณ ศิลปสุวรรณ. (2546). *การออกแบบสิ่งแวดล้อมเพื่อผู้สูงอายุ*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).

ธีรวุฒิ เอกะกุล. (2543). *ระเบียบวิธีวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์*. สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี.

มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2564). *รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2564*. สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

วิมลสิทธิ์ หรยางกูร และนิลุบล คล่องเวสสะ. (2542). *พฤติกรรมนันทนาการกับสภาพการใช้พื้นที่สาธารณะภายในชุมชนอยู่อาศัยของการเคหะแห่งชาติ.* สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดร้อยเอ็ด. (2563). *บึงพลาญชัย.* http://www.m-culture.in.th/album/192827/บึงพลาญชัย

Digital Public Library of America. (n.d.). *Passive or active recreation in parks*. https://dp.la/exhibitions/urban-parks/park-design/passive

Etikan, I., Musa, S. A., & Alkassim, R. S. (2016). Comparison of convenience sampling and purposive sampling. *American Journal of Theoretical and Applied Statistics*, 5(1), 1–4. https://doi.org/10.11648/j.ajtas.20160501.11

Gehl, J. (2011). *Life between buildings: Using public space.* Island Press.

Jacobs, J. (1961). *Death and life of Great American cities.* Random House.

Project for Public Spaces. (2025). *What makes a successful place?* https://www.pps.org/article/grplacefeat

Rutledge, A. J. (1985). *A visual approach to park design*. Wiley-Interscience.

Sugiyama, T., & Thompson, C. W. (2007). Outdoor environments, activity and the well-being of older people: Conceptualising environmental support. *Environment and Planning A: Economy and Space, 39*(8), 1943–1960. https://doi.org/10.1068/a38226

World Health Organization. (2002). *Active aging: A policy framework.* The Organization.

World Health Organization. (2007). *Global age-friendly cities: A guide.* https://www.who.int/publications/i/item/9789241547307

Younes, S. R., Marques, B., & McIntosh, J. (2024). Public spaces for older people: A review of the relationship between public space to quality of life. *Sustainability, 16*(11), 4583. https://doi.org/10.3390/su16114583